

21/1/53

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातींचे दर.

बाहेरचे दर्यावर बिक्रीची
करवी.

व्यवसायक. अर्थ,
'दृग्दर्शक' पुणे ५.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल हंगील मार्फत)

किरकोट अंकन

दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाचिति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख ७ जुलै, १९४३

अंक २७

विश्वासाची ज्योत तेवत राहू द्या.

इतिहासास समाप्त हा शब्दच माहीत नाही. पृष्ठ संपो किंवा वर्ष सरो, एका प्रकरणाच्या शेवटीत पुढील प्रकरणाचा प्रारंभ असतो. आणि जुन्या वर्षाच्या शेवटीतून नवीन वर्षाचा उदय होतो. १९४३ संपण्यापूर्वीच्या प्रस्तुत समयी आपणांपुढील प्रसंग गंभीर आहे व पैलुनिरी पोचण्यासाठी आपणांस अविरत प्रयत्न, क्षणोक्षणी परीक्षेची तयारी व स्वार्थत्याग हांचा आत्मविश्वासाने अवलंब केला पाहिजे. गेल्या वर्षाकडे पहाता, ते अंधकारमय व दुःखदायक असे गेले तरी शूरांच्या मृत्यूने त्यास उजळा दिला आहे. त्यांच्या शौर्याच्या स्वरूपात आपल्या उज्वल भवितव्याची संडणी दिलेली आहे व आपणांस त्यामुळे क्षितिजावर विजयचिन्हें दिशू लागली आहेत. विजयासाठी आपण जसजशी शिकस्त करू, तसतशी आपली विश्वासाची ज्योत तेजस्वी होऊ दे. भूतकाळाबद्दल रुतझता ब्यक्त करून, वर्तमानकाळासाठी धैर्याचा अवलंब करून व भविष्यकाळाच्या उज्वलतेबद्दल विश्वास बाळगून, मानवजातीचे दुःख नाहीसे होऊन सर्व राष्ट्रांस व लोकांस शांतता लाभवी, हा ध्येयाच्या सिद्धीसाठी आपण सर्वस्व अर्पू या.

सन लाइफ अँड ग्रेन्स कंपनी ऑफ कॅनडाच्या
७२ व्या वार्षिक अहवालातील उतरा

सन लाइफ ऑफ कनडा

कॅनडामध्ये, नियमित जबाबदारीच्या तत्वावर १९६५ साली स्थापन झालेली कंपनी

उद्यासाठी आजच दूरदृष्टीपूर्वक बचत करा.

पी. व्ही. लाइ, यूनिट ऑर्गनायझर

सन लाइफ ऑफ कॅनडा, पुणे.

महाफुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

वालकांचे खरे मित्र

पावसाळ्यांत लहान मुलें आजारी पडतात याचें कारण त्यांच्या आरोग्याची नीट काळजी घेतली जात नाहीं

पुण्याच्या रसशाळेची

- बालजीवन
- कुटुंबारिष्ट
- नागगुटी
- कुमारी आसव
- बाळगोळी
- ज्वराघ्नवटी

ही औषधें संग्रहीं बाळगून त्यांचा वेळींच योग्य उपयोग केल्यास मुलें गुटगुटीत व आनंदी राहातील.

: आमची केंद्रे :

मुंबई, पुणे, नागपूर, उमरावती, सांगली, कोल्हापूर, हुबळी.

पुणे मुख्य इकान—गणपती चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे.

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे लि.

विविध माहिती

४ जुलै, १७७६

४ जुलै, १७७६ रोजी अमेरिकेतील १३ वसाहतींनी फिलॅडेलफिया येथे स्वातंत्र्याची घोषणा केली व "युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका" हें नवें राष्ट्र स्थापन केलें. १७८२ मध्ये इंग्लंडने अमेरिकेचे स्वातंत्र्य मान्य केलें, तें १७८३ च्या व्हर्साइच्या तहानें पक्कें झालें. ४ जुलै हा अमेरिकेचा स्वातंत्र्यदिन नुकताच साजरा झाला. अमेरिका आतां जर्मनी व जपान ह्यांच्या राज्यवृष्णेपासून बचाव करण्याच्या प्रयत्नांत असणाऱ्या सर्व राष्ट्रांस मनःपूर्वक सहाय्य देत आहे.

३% १९६३-६५ चे कर्जरोखे

हिंदुस्थान सरकारच्या वरील कर्जरोख्यांच्या विक्रीस ३ जुलै रोजी प्रारंभ झाला. १० जुलै रोजी विक्री बंद करण्यांत येईल, परंतु त्यापूर्वी १५ कोटि रुपये मिळाले तर अगोदरच विक्री बंद होईल. विक्रीची किंमत १०० रुपयांच्या रोख्यास ९५ रु. ८ आ. अशी आहे.

३% १९५३-५५ चे कर्जरोखे

वरील कर्जरोख्यांची विक्री ३ जुलै रोजी सुरू झाली, ती पुनः जाहीर होईपर्यंत चालू राहिल. १०० रुपयांच्या रोख्यांची किंमत १०० रुपये आहे, ती दर आठवड्यास द. शे. ८ पै प्रमाणे वाढत जाईल.

मि. डी व्हॅलेरा

मि. डी व्हॅलेरा ह्यांची आयराचे मुख्य प्रधान म्हणून ६७ वि. ३७ मतांनी फेरनिवड झाली आहे.

एअर सर्व्हिसेस ऑफ इंडिया, लि.

मुंबई, काठेवाड व पश्चिम हिंदुस्थानांतील इतर ठिकाणे ह्यांचे दरम्यान मोठ्या प्रमाणावर वैमानिक वहातुक सुरू करण्याचा वरील कंपनीचा उद्देश नीट साध्य झाला नाहीं. सरकारला कंपनीची विमाने युद्धकार्यासाठी देण्यांत आली. कंपनीचे मॅनेजिंग डायरेक्टर, श्री. काबली, ह्यांनी कंपनीच्या पुनरुज्ज्विनासाठी श्री. बालचंद्र हिराचंद्र ह्यांजपाशी बोलणी सुरू केली ती यशस्वी होऊन सध्याच्या मॅनेजिंग एजन्सीच्या जागी आतां सिंधा स्ट्रीम नॅव्हिगेशन कंपनी लि. ची नेमणूक होणार आहे. एअर सर्व्हिसेसच्या डायरेक्टर बोर्डापैकी आठ जागा सिंधा कंपनीच्या प्रतिनिधींनी भरल्या जातील.

जर्मनीतील झेक कामगार

झेकोस्लोव्हाकियांतील सुमारे ५ लक्ष लोक जर्मनीत कामासाठी नेण्यांत आले आहेत, असा जानेवारी १९४३ अखेरचा अंदाज आहे. २ फेब्रुवारी १९४३ रोजी बोहिमिया आणि मोरेव्हिया येथे पुरुष व स्त्रीकामगारांची भरती करण्यास प्रारंभ झाला, ती पुरी झाली म्हणजे वरील आकड्यांत १०० टक्के वाढ होईल.

युद्धवातांहार

आतांपर्यंत किमान २५ ब्रिटिश व अमेरिकन युद्ध वातांहार चालू युद्धांत मृत्युमुखी पडले आहेत. ७ जण बेपत्ता आहेत, ६० जखमी झाले आहेत व २० युद्धकैदी आहेत.

तारा लवकर पोचू लागल्या

एक वर्षापूर्वी तारा पोचण्यास अतिशयच विडंब लागत असे; आतां ह्या संबंदांत पुष्कळच सुधारणा झाली आहे. कराची, लाहोर, सिमला व मद्रास येथील तार ऑफिसें तार स्वीकारण्याच्या दिवशीच त्या पाठवू शकतात, परंतु नवी दिल्ली, कलकत्ता, मुंबई व आग्रा येथील परिस्थिति कमी समाधानकारक आहे व ज्या दिवशी तेथील ऑफिसें तारा पाठविण्यासाठी घेतात, त्याच दिवशी ती घाटू शकतात. कलकत्ता-दिल्ली, कलकत्ता-मुंबई, कलकत्ता-आग्रा, आग्रा-मुंबई, मुंबई-दिल्ली ह्या मार्गावर तारांची ये-जा फार आहे.

सर वेव्हेल व्हायकॉट झाले

आगामी व्हाइसरॉय फील्डमार्शल सर आर्किबाल्ड वेव्हेल, ह्यांस बादशाहानी व्हायकॉट केल्याकारणानें त्यांस नवें नांव धारण करावें लागेल. ब्रिटिश पिअरेजमध्ये पांच पायऱ्या आहेत, त्यांचा अनुक्रम ड्यूक, मार्केस, अर्ल, व्हायकॉट व बॅरन असा आहे. म्हणजे सर वेव्हेल ह्यांची पदवी चवथ्या दर्जाची आहे. ह्या सर्व पदवी धारण करणारांस लॉडांचे सभेत बसण्याचा अधिकार आहे व त्या सर्वांस लॉर्ड असे म्हणतात.

शेतीस पाणीपुरवठ्यासाठी वीज

पाटबंधान्यांतून शेतीस पाणी पुरविण्याचे कामी विजेचा उपयोग करतां आल्यास बंगालमधील सर्व पट्टीक जमिनीत लागवड करतां येईल, असें मत हिंदुस्थान सरकारचे इरिगेशन तज्ज्ञ, सर विल्यम स्टॅप, ह्यांनी व्यक्त केलें आहे.

मि. हेन्नी फोर्ड

मि. हेन्नी फोर्ड हे आपल्या पुत्राच्या मृत्यूनंतर फोर्ड मोटार कंपनीचे अध्यक्ष झाले. आतां त्यांनीं जनरल मॅनेजरचे काम करण्यासहि प्रारंभ केल आहे.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२१०	नोंचा अवलंब-विमा कंपनी व सुपरिटेन्डेंट ऑफ इन्ड्युअरन्स-ट्रेडर सिल्क फिलेचर्स लि.	
२ आयुर्विण्याच्या हप्त्यांचे दर वाढविण्याची आवश्यकता	२११	५ शेअर बाजार	२१४
३ हिंदी चलन विस्तार व रिझर्व बँकेचा नफा	२१२	६ सहाय्य विमा कं.	२१४
४ स्फुटविचार ...	२१३	७ हैद्राबाद संस्थानाची निवडक माहिती	२१५
धान्याची लागवड वाढविण्यासाठी पट्टीक जमि-		८ सनलाइफ ऑफ कॅनडा	२१५

अर्थ

बुधवार, ता. ७ जुलै, १९४३

आयुर्विण्याच्या हप्त्यांचे दर वाढविण्याची आवश्यकता

नवे व जुने विमेदार ह्यांचे हितसंबंध

आयुर्विमा कंपन्यांचे फंडावर पडणारा व्याजाचा दर पूर्वी इतका आता समाधानकारक नाही, हे प्रसिद्धच आहे. हिंदी विमा कंपन्यांना विमा कायद्याचे अन्वये त्यांच्या पेशापैकी अतिशय मोठी रकम सरकारी कर्जरोख्यांत गुंतवावी लागते. विमेदारांच्या सुरक्षितपणाचे दृष्टीने हे हितकारक असले, तरी सरकारी रोख्यांवरील व्याजाचा दर अत्यल्प असल्याकारणाने विमा कंपन्यांच्या उत्पन्नावर त्याचा प्रतिकूल परिणाम होतो आणि अप्रत्यक्ष रीतीने विमेदारांचे थोडेसे नुकसानही होते. विमा कंपन्यांच्या सरकारी रोख्यांतील सक्तीच्या गुंतवणुकीचे प्रमाण कमी करण्यांत यावे, अशी कंपन्यांची मागणी आहे. तथापि, अद्याप ती पुरी झालेली नाही. आपले हप्त्यांचे दर वाढवून उत्पन्न सुधारण्याचा मार्ग विमा कंपन्यांनी अवलंबावा, अशी सूचना त्यांस हिंदुस्थान सरकारच्या व्यापारमंत्र्यांनी केली होती, परंतु चढाओढीच्या काळांत, आपले एकट्याचे हप्त्यांचे दर वाढविण्यास कोणती कंपनी पुढे येणार ? हिंदी विमा कंपन्यांवर युद्धविषयक अनिश्चितपणाचा परिणाम होऊन त्यांचे काम कमी झाले होते, परंतु आता त्यांस वाढत्या प्रमाणावर काम मिळू लागले आहे. लोकांचा विम्याचे उपयुक्ततेवर पुन्हा विश्वास बसू लागला आहे. तेव्हा हप्त्यांचे दर वाढविण्यास प्रस्तुत काळ हा आतिशय सोईचा आहे. कांहीं कंपन्यांनी आपले हप्त्यांचे दर बदललेल्या परिस्थितीस अनुसरून सुधारून घेतले आहेत परंतु त्यामुळे त्यास अधिक काम मिळविण्यास अडचण पडलेली नाही, असे दिसून येते. हा अनुभव लक्षांत घेऊन, सर्व लहान-मोठ्या कंपन्यांनी आपले घोरण आसणे आवश्यक आहे.

वाढलेले हप्ते हे नव्या विमेदारांसच लागू होणार, हे उघड आहे. विमा कंपनी व विमेदार ह्यांचेमधील पॉलिसीचा करार ह्या ठराविक, दीर्घ मुदतीचा असतो; तेव्हा त्यातील हप्त्याबद्दलच्या अटी बदलण्याचा अधिकार कंपनीस नाही. तथापि, नव्या विमेदारांकडून किती रकम बसू करायची हे ठराविण्याचा अधिकार कंपनीस आहे. विमा कंपनीने आपले

हप्त्यांचे दर वाढविले तर त्याचा बोजा नवीन विमेदारांवरच बसणार आणि त्याचा फायदा मात्र जुन्या व नव्या सर्व विमेदारांना मिळणार, ह्यांत नव्या विमेदारांवर अन्याय होईल, असे कोणास वाटण्याचा संभव आहे. कंपनीच्या प्रारंभीच्या विमेदारांचे विम्याबाबत कंपनीस आलेल्या सर्वांचा बोजा त्यांचे मानाने नवीन विमेदारांवर कोठे पडतो ? चालू कामांत जसजशी वाढ होत जाते तसतसा विमा कंपनीचा पाया व्यापक व दृढ होत जातो, आणि कंपनीच्या सर्वांचे एकूण कामाशी पडणारे प्रमाण कमीकमी होत जाते. मागाहून येणाऱ्या विमेदारांस प्रारंभीच्या विमेदारांच्या मानाने कमी सर्वांचा बोजा सहन करवा लागतो, परंतु बोनस वाढतेवेळी वहा वर्षाची जुनी पॉलिसी व एक वर्षापूर्वी काढलेली पॉलिसी ह्यांत कंपनी पंक्तिप्रपंच करीत नाही. कंपनीचे हप्ते ठराविण्याच्या वेळी तिचा सर्व, अपेक्षित व्याजाचा दर, घट्युंचे अपेक्षित प्रमाण, ही लक्षांत घेतली जातात, व ह्यापैकी कोणत्याही बाबतीत अपेक्षेपेक्षा वेगळा अनुभव आला तर त्याचा परिणाम लक्षांत घेणे हे विमा कंपन्यांचे कर्तव्यच ठरते. विमा पॉलिसीची मुदत दीर्घकालीन असल्या कारणाने व कंपनीच्या पटावर दरसाळ नवे नवे विमेदार येत असल्याने, किरकोळ अथवा अल्पकालिक महत्त्वाच्या गोष्टीकडे तिनं दुर्लक्ष करणे चूक ठरणार नाही. परंतु, व्याजाच्या दरांचा ऋळ कमी-कमी होण्याकडे आहे व ही प्रवृत्ति दीर्घ काळ टिकण्याचा संभव आहे, हे समजून आल्यावरहि जुन्याच हप्त्यांच्या दराने नवीन विमे स्वीकारणे वाजवी होणार नाही.

विम्याचे बाबतीत आणखी एका गोष्टीचा विचार येथे करण्याजोगा आहे. विम्याचे हप्ते व विम्याची रकम ह्यांची किंमत पैशाने ठराविलेली असते, परंतु प्रत्यक्ष पैशाची किंमत कोठे कायम आहे ? मंदीच्या काळांत भरलेल्या ५० रुपयांची बरोबरी सध्याच्या काळातील ५० रुपयांशी कशी करता येईल ? मंदीच्या काळातील बचतीचे विनिमय-मोल अधिक असणार, हे उघड आहे. मंदीच्या काळांत भरलेल्या हप्त्यांची पॉलिसी सध्यासारख्या पैशांच्या फाजील वाढीचे व महागाईचे काळांत परिपक्व झाली, तर विमेदारास त्याच्या मूळ बचतीच्या प्रमाणात विनिमय-साधन हाती येत नाही. देण्या-घेण्याच्या सर्वच व्यवहारांत असे होते व चलनाच्या किंमतीच्या वाढीच्या अथवा उताराच्या प्रमाणात धनको-ऋणकोचा नफा-तोटा होतो. विमा कंपनीचा व्यवहार हा एक सतत चालू असलेला ओष आहे आणि त्या ओषास मिळणाऱ्या विमेदारांस कांहीं बाबतीत नफा तर कांहीं बाबतीत तोटा होणे, अपरिहार्य आहे. परंतु सर्व साधारण विचार करता, सर्व विमेदारांचे हित हे एकाच गोष्टीत असते व कंपनीचे व्यवहार वाढते म्हणजे त्यांचे हितसंबंधांतील विषमता कमी-कमी होते. दुसऱ्याच्या त्यागाचा आपल्यास फायदा मिळतो, तेव्हा आपणहि त्यास कांहीं तरी देणे लागतो, ह्या विचारानेच प्रस्तुत प्रश्नाकडे पाहिले पाहिजे. विम्याची योजना ह्याच तत्त्वावर आधारलेली आहे.

रवरास प्रचंड मागणी

युद्धोत्तर काळांत रवरास भयंकर मागणी येईल व दरसाळ मुमारे २० टक्के टन रबर ही जागतिक मागणी ठराविण्यास लागेल, असे गुडरिच रबर कंपनीचे अध्यक्ष आपल्या भाषणांत नुकतेच म्हणाले. युद्धपूर्वी दरसाळ १० टक्के टन रबर लागत असे.

हिंदी चलन विस्तार व रिझर्व्ह बँकेचा नफा

रिझर्व्ह बँकेच्या डिव्हिडंडवर तात्पुरते नियंत्रण घालणारा एक ऑर्डिनन्स हिंदुस्थान सरकारने काढला आहे, त्या अन्वये ऑर्डिनन्स अंमलात असेपर्यंत डिव्हिडंडचा कमाल दर ४% असावा, असे ठरविण्यात आले आहे. संयुक्त राष्ट्रांतर्फे हिंदुस्थानांत अत्यंत मोठ्या प्रमाणावर युद्धसर्च चालू आहे, त्याचा परिणाम हिंदी चलनविस्तारात झाला आहे. युद्धविषयक व्यवहारांसाठी चलन पुढेविण्याचे काम रिझर्व्ह बँकेचे आहे, कारण तिचाच चरनी नोटा काढण्याचा अधिकार आहे. नोटा काढण्याचा व चलनाची व्यवस्था पहाण्याचा अधिकार हिंदुस्थान सरकारने रिझर्व्ह बँकेस दिलेला आहे. हिंदी चलनाचा विस्तार कसा करण्यात येतो, त्याचे स्पष्टीकरण येथे केले असता, चलनविस्तारामुळे रिझर्व्ह बँकेचा नफा कसा वाढतो, ते लक्षात येईल. रुपयाची नाणी व नोटा, सोन्याची नाणी व सोने, हिंदुस्थान सरकारचे रोखे व ट्रेझरी बिले आणि ब्रिटिश सरकारचे रोखे ह्यांचे तारणावर नोटा काढण्यात येतात. म्हणजे, बँकेच्या इश्यू सात्यांतून ज्यास्त नोटा प्रसृत करावयाच्या असल्या, की त्यांचे प्रमाणांत वरीलपैकी कोठल्या तरी बाबीत वाढ करावी लागते. त्याचप्रमाणे चलनाचा विस्तार कमी करावयाचा असला, म्हणजे नोटा परत घेऊन त्या प्रमाणांत वरीलपैकी कोठल्या तरी बाबीत घट करावयाची असते. साधारणतः बँक आपल्या बँकिंग सात्यांतून इश्यू सात्याकडे रोखे वर्ग करून इश्यू सात्याची जिद्दी वाढविते व चलन प्रसृत करते; चलनविस्तार कमी करतेवेळी बँक इश्यू सात्यातील जिद्दीतील रोखे बँकिंग सात्याकडे वर्ग करते. चलनाचा विस्तार ज्या मानाने वाढेल त्या मानाने नोटांची संख्या फुगेल व त्या प्रमाणांत रिझर्व्ह बँकेचा नफा वाढत जाईल. नोटा काढतांना ठेवावयाचे तारण तितक्याच किंमतीचे सोनेच असावे लागले असते तर नोटा काढण्याच्या व्यवहारांत बँकेला नफा उरण्याचा प्रश्नच उपस्थित झाला नसता. बिन तारणाच्या अगर अपुऱ्या तारणाच्या नोटांची संख्या ज्या मानाने ज्यास्त, त्या मानाने नोटा काढणाऱ्या संस्थेस नफा अधिक उरतो, हे उघड आहे. ह्या नोटांवरील व्याज रिझर्व्ह बँकेस मिळत असते. हिंदुस्थान सरकारने नोटा काढण्याचे काम रिझर्व्ह बँकेला दिले आहे व त्याबरोबर बँकेच्या नफ्यांतील दिव्याचा हक्क त्याने स्वतःकडे ठेविला आहे.

डिव्हिडंड वांटणीची योजना

रिझर्व्ह बँकेच्या डिव्हिडंड वांटणीची मूळ योजना बँकेच्या कायद्यांतील ४७ व्या कलमांत सांगितलेली आहे. प्रथम भागीदारांस ३३% क्युमुलेटिव्ह डिव्हिडंड मिळावे व नंतर नफा उरला तर त्याचा कांही अंश डिव्हिडंड देण्याकडे सर्च करावा व उरलेला अंश मध्यवर्ती सरकारास मिळावा, अशी ही योजना आहे. रिझर्व्ह फंडाची रकम भांडवलाचे रकमेपेक्षा कमी असेल, तर किमान ५० लक्ष रुपये रिझर्व्ह फंडांत टाकले पाहिजेत. जोपर्यंत भांडवल ५ कोटी रुपये आहे, तोपर्यंत डिव्हिडंडसाठी कोणत्या प्रकारे रकम सर्चावी, हेही ४७ व्या कलमांत नमूद केलेले आहे. ३३% डिव्हिडंडची तरतूद करून उरलेल्या ४ कोटीवरील नफ्याच्या रकमेवरील पहिल्या १३ कोटींचा ४ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी

सर्चावा व नंतरच्या १३ कोटींचा ४ वा हिस्सा डिव्हिडंडसाठी मिळावा, त्यावरील १३ कोटींचा पुनः ४ वा हिस्सा मिळावा, अशी व्यवस्था आहे. रिझर्व्ह बँकेचा रिझर्व्ह फंड भांडवलाचे रकमेइतका म्हणजे ५ कोटी रुपये केव्हांच झालेला आहे, तेव्हा त्यांत भर टाकण्याचा तूट प्रश्नच उपस्थित होत नाही. आतांपर्यंत कोणत्याही वर्षी रिझर्व्ह बँकेस झालेल्या नफ्याची रकम ३३% डिव्हिडंडची तरतूद करून ४ कोटी रुपयांचे पेक्षा कधीच जास्त उरलेली नसल्याकारणाने त्याची भागीदारांत वांटणी होण्याचा प्रश्नच कधी उपस्थित झाला नाही. जेव्हा बँकेस ४ कोटी, १७ ३ लक्षांपेक्षा अधिक निवळ नफा उरेल, तेव्हांच फक्त डिव्हिडंडचा ३३% चे वर जाण्याचा संभव उपस्थित होतो, कारण ५ कोटी भांडवलावर ३३% डिव्हिडंड देण्यास १७ ३ लक्ष रुपये लागतात. ३०-६-४० अखेरपर्यंतच्या काळांत बँकेचा वार्षिक नफा ६० लक्ष रुपयांपेक्षा कधीच जास्त भरला नव्हता. ३०-६-४१ अखेरच्या वर्षी तो १७९ लक्ष रुपये झाला व ३०-६-४२ अखेरच्या साली त्याची रकम ३४१ लक्ष रुपयांवर गेली. हिंदुस्थान सरकारने ऑर्डिनन्स काढून रिझर्व्ह बँकेचे डिव्हिडंड ४% वर मर्यादित केले, ह्याची पार्श्वभूमी वरील हकीकतीवरून लक्षांत येईल.

नफा व त्याची वांटणी

रिझर्व्ह बँकेचा साठोसाल नफा व त्याचा विनियोग, ह्यासंबंधीचे आकडे साठी दिले आहेत. ३० जून, १९४३ अखेरच्या वर्षी-बद्दलचे आकडे लवकरच प्रसिद्ध होतील त्याची वरील आकड्यांशी तुलना केली, म्हणजे युद्धजन्य चलन विस्तारामुळे बँकेचा निवळ नफा कसा वाढत चालला आहे व त्याचा सरकारास मिळणारा वाटाही कसा मोठा आहे, हे दिसून येईल.

(आकडे लक्ष रुपयांचे आहेत)

वर्षअखेर	निवळ नफा	डिव्हिडंड	सरकारचा वांटो
१-१-३५ ते	५६	१३	४३
३१-१२-३५			
३१-१२-३६	५३	१८	३५
३१-१२-३७	२८	१८	१०
३१-१२-३८	३८	१८	२०
३१-१२-३९	२३	१८	५
३०-६-४०	२९	९	२०
३०-६-४१	२७९	१८	२६२
३०-६-४२	३४१	१८	३२४

सध्याचा चलन विस्ताराचा परिणाम बँकेच्या नफा वांटित झाला आहे. ह्या नफ्याची वांटणी कशी करावयाची, हे रिझर्व्ह बँक कायद्याने ठरवून दिलेले आहे, हे वर सांगितलेच आहे. बँकेच्या भागीदारांच्या हिताच्या दृष्टीनेच, तिचे डिव्हिडंड एकदम भरमसाट वाढू नये हे इष्ट आहे; बँकेच्या अभूतपूर्व नफ्याचे कारण व सरकारचे चलनाचा व्यवहार मर्यादित करण्याचे निश्चित घोरण ही लक्षांत घेता, डिव्हिडंडचा दर ४% पेक्षा अधिक जाऊ न देणे सरकारला इष्ट वाटत आहे. असे करण्यांत सरकारचा विशेषसा फायदा नाही, हे सरकारने मुद्दाम स्पष्ट केले आहे.

स्फुट विचार

धान्याची लागवड वाढविण्यासाठी पडीक जमिनीचा अवलंब

आज लागवडीखाली नसलेल्या जमिनी त्यांच्या मालकांनी स्वतः अगर कुत्रांचे मार्फत लागवडीखाली आणल्या नाहीत, तर त्या लागवडीसाठी इतरांचे स्वाधीन केल्या जातील व त्याबाबत मालकांस खंड मिळणार नाही, असे मुंबई प्रतिक सरकारने जाहीर केले आहे. ही व्यवस्था युद्ध संपून सहा महिने लोटीपर्यंत अमलात राहील. धान्याची लागवड वाढविण्याच्या हेतूने वरील हुकूम काढण्यात येणार आहे. पुणे, अहमदनगर व ठाणे ह्या जिल्ह्यांतील काही खेडेगांवांत लागवडीखाली न आलेल्या जमिनीसंबंधी सरकारने चौकशी केली, तेव्हा त्यास आढळून आले की अशा जमिनीपैकी शेकड्या २० इतक्या जमिनी मालकी-हक्काच्या वाढामुळे अथवा मालकांच्या दुर्लक्षामुळेच केवळ पडून रहातात. तेव्हा मालकांनी तरी त्यांत धान्य घेरावे किंवा सरकार-मार्फत त्या दुसऱ्याचे स्वाधीन केल्या जाव्या, ह्या व्यवस्थेत वास्तविक तक्रारीस जागा नाही. ज्या जमिनीत आज काहीच उत्पन्न होत नाही, तिचेबद्दल खंड मागण्याचा अधिकार जमीनमालकांस ठेवण्यांत आलेला नाही. सरकार अशा जमिनी आपल्या ताब्यांत घेईल व त्या कसण्याची इच्छा असणारांकडून अर्ज मागविण्यांत येऊन त्यांचा निकाल, सरकार स्वतःच्या पडीक जमिनी लागवडीसाठी देताना ज्या पद्धतीने करते त्याच पद्धतीने केला जाईल. प्रांतिक रूरल डेव्हलपमेंट बोर्डाच्या मार्च, १९४३ मध्ये भरलेल्या सभेत ह्या प्रश्नाचा खल झाला होता व पडीक जमीन लागवडीसाठी सक्तीने उपलब्ध करण्यांत यावी, नाहीतर अशा जमिनीवर दंड बसविण्यांत यावा, असे बोर्डांने मत व्यक्त केले होते. त्यास अनुसरून, डिफेन्स ऑफ इंडिया नियमाखाली मुंबई सरकार वरील प्रमाणे हुकूम काढित आहे.

विमा कंपनी व सुपरिटेण्डेंट ऑफ इन्शुरन्स

अर्थाच्या अंकांत ता. २३ जून रोजी विमाविषयक एक निवाडा प्रसिद्ध करण्यांत आला आहे तो वाचकांना विशेष उद्बोधक वाटेल. सुपरिटेण्डेंट ऑफ इन्शुरन्सचे मत हे तज्ज्ञांचे मत ह्या दृष्टीने महत्त्वाचे असले तरी व्यवहार व सहानुभूतीची दृष्टी ह्यासंबंधांत त्याचा विचार केला असता त्याचे मत निर्णायक न ठरणे काही प्रसंगी कसे आवश्यक आहे हे ह्यावरून दिसून येईल. सुपरिटेण्डेंटच्या मतास कोर्टे सहाजीकच विशेष महत्त्व देणार हे उघड आहे. तथापि, निवाड्यांत दिसून येणारी कंपनीची परिस्थिति, सुपरिटेण्डेंटच्या हुकूमामुळे कंपनीसंबंधी निर्माण झालेले साशंक वातावरण, युद्धजन्य चलबिचल, कंपनीच्या डायरेक्टरांचे सचोटीचे वर्तन, कंपनीच्या पूर्वाच्या व्यवहाराचा समाधानकारक इतिहास ह्या सर्व गोष्टी लक्षांत घेतल्या म्हणजे लाहोर हायकोर्टाने कंपनीचे बाजूने निकाल देण्यांत फारच दक्षता दाखविली, असे म्हणावे लागते. सुपरिटेण्डेंटच्या चुकीच्या हुकूमामुळे कंपनीचे रजिस्ट्रेशन रद्द होऊन तिच्या विभेदारांच्या अंतिम हितास बाध आला, तर त्यास जबाबदार कोण ? सुपरिटेण्डेंटने कंपन्यांविरुद्ध इलाज करण्यापूर्वी तिच्या व्यवहाराची अधिक काळजीपूर्वक व सहानुभूतिपूर्वक तपासणी करणे जरूर आहे, असा बोध ह्या निवाड्यावरून निघतो.

म्हैसूर सिल्क फिलेचर्स, लि.

वरील कंपनीच्या ३१ डिसेंबर, १९४२ अखेरच्या रिपोर्टावरून तिच्या उत्कृष्ट प्रगतीची चांगली कल्पना येते. कंपनीचे रेशीम पॅरेशूटसाठी उपयुक्त ठरले असून कंपनीच्या उत्पादन-शक्तीनेच त्याच्या पुरवठ्याची मर्यादा ठरत आहे. कंपनीचे सर्व उत्पादन हिंदुस्थान सरकार घेत आहे, इतकेच नव्हे तर म्हैसूर सरकारच्या फिलेचर्सच्या वाढीत कंपनी पुढाकार घेत आहे. ह्या योजनेप्रमाणे, कंपनीच्या वाढ्यास ६०० बेसिन्स आर्ली आहेत. कंपनीने अहवालाचे वर्षी ४ लक्ष रुपयांचे भाग विक्रीस काढले, ते सर्व सपले, त्यामुळे कंपनीच्या सपलेल्या भांडवलाचा आकडा ८ लक्ष रुपयांवर गेला आहे. कंपनीला तिच्या नव्या शेअरवर प्रत्येकी ५ रु. म्हणजे ५०% प्रीमियम मिळाले, त्यामुळे २ लक्ष रुपयांची रक्कम कंपनीस प्रीमियमसाठी ठेवता येईल. कामाच्या विस्तारासाठी म्हैसूर सरकारने पैशाची सढळ मदत केली व कामगार आणि नोकरवर्ग ह्यांस कामांत तयार करण्यासाठी येणाऱ्या खर्चासाठी ६९,६९० रुपयांची गॅट दिली. इमारतींचे व यंत्रसामुग्री बसविण्याचे काम जोरांत चालू आहे. युद्धविषयक ऑर्डरीमुळे कंपनीला बिनलष्करी मागणी पुरवणे कठीण गेले; तथापि कंपनीची युद्धविषयक कामगिरी इतकी महत्त्वाची आहे, की लोकांची झालेली गैरसोय त्या मानाने काहीच नाही, असे म्हटले पाहिजे. कंपनीची १९३८ साली स्थापना झाली, तेव्हा तिची फक्त ३४ बेसिन्स होती. कंपनीने अल्पावधीत केलेली प्रगति प्रशंसनीय आहे. अहवालाचे वर्षअखेर घसारा, युद्धविषयक धोक्याचा विमा, मॅनेजिंग एजन्सी कमिशन, ह्या सर्वांची तरतूद करून कंपनीला १,९१,९६० रुपये नफा झाला, त्यांत गेल्या वर्षीच्या हिशोबातील शिल्लकी नफा मिळविला म्हणजे १,९३,१५० रुपयांची रक्कम होते. इनकमटॅक्स व सुपरटॅक्स ह्यांसाठी ५६ हजारांची तरतूद करून व २९,३६१ रुपये इंटेरिम डिव्हिडंडचे वजा करून, नफा वाटणीस १,०७,७८९ रुपये रहातात, त्याचा विनियोग कंपनीने खालील प्रमाणे करण्याचे ठरविले आहे:—१० रुपयांच्या भागावर १९ आ. कर माफ डिव्हिडंड (इंटेरिम डिव्हिडंड १२ आ. धरून एकूण डिव्हिडंड १५% करमाफ होतं) देण्यासाठी ३० हजार रुपये, भागावर ४ आ. करमाफ बोनससाठी १० हजार रु., ५० हजार रुपये जनरल रिझर्व्ह फंड व १७,७८९ रुपये पुढील वर्षीत ओढण्यासाठी. कंपनीने मागाहून वाढीच्या दराने विकलेल्या भागांस १९४२ च्या नफ्यांतून डिव्हिडंड मिळणार नाही, कारण ते भाग अहवालाचे वर्ष संपण्यापूर्वी अलॉट झालेले नाहीत. कंपनीच्या यशस्वी कारभाराबद्दल तिचे डायरेक्टर बोर्ड व मॅनेजिंग एजंट, मेसर्स नाइक आणि कं. हे अभिनंदनास पात्र आहेत. मॅनेजिंग एजन्सीचे प्रमुख भागीदार श्री. नारायणराव नाईक हे आहेत व त्यांनी म्हैसूर प्रांतांत जाऊन यश मिळवून त्याचा वाटा त्यांच्या महाराष्ट्रीय शेअर होल्डराने दिला आहे.

रिझर्व्ह बँकेसंबंधी तुलनात्मक तक्ता
(इश्यू विभाग, आंकडे कोटि रुपयांचे)

१ सप्टें. १९३९ एक वर्षापूर्वी २५ जून, १९४३

स्केटच्या नोटा	१७२.४४	४३९.००	७१३.३५
स्टॅलिंग नोटे	५९.५०	२५६.८५	५५४.४८
हिं. सरकारचे नोटे	३७.३९	१२२.२८	११९.७१

शेअर बाजार

(श्री. व. वि. छोपकर, एच. ए., बी. कॉम.,
२४, डे. जि. पुणे ४ यांत्रिकदून)

कापड गिरण्याः—बॉबे डार्म हेरीज सर्व गिरण्यांचे भाव पडटेच्या भावांत मागील पंधरवडा स्थिर आहेत. दोन तारसेस बडन्याच्या वेट्रेस डार्मिगल मंदीवान्यांस पंधरा दिवसांकरता दहा रुपये इतका मोठा गाळा याचा लागला यावरून त्यामध्यें वेचाण बरीच आहे असें दिसतें व त्यामुळे डार्मिगल भाव मजबूत रहावा. त्याचरोबरच असेही म्हणता येईल की, ज्या अर्थी मंदीवाळे इतका जबर गाळा देऊ नही आपली वेचाण कापावयास तयार नाहीत त्या अर्थी त्यांना भाव आणखी पढावयास हवेत याचा विश्वास वाटत असला पाहिजे. कापडाचे व सुताचे भाव मुंबई, अहमदाबाद, अमृतसर इत्यादि ठिकाणच्या बाऊक बाजारांत तीस ते चाळीस टक्के उतरले आहेत व आणखीही उतरण्याचा संभव आहे. गिरण्यांच्या शेअरचे भाव या अगोदरच तितक्याच प्रमाणांत पडले आहेत. यापुढें मात्र भाव खाली जाण्याचा वाव, कमी होत आहे. कारण हिंडुस्थान सरकारचे वस्त्रनियंत्रणाबाबत जे वट्टुकूम निघाले आहेत त्यांचा परिणाम गिरण्यांचे नफ्यापेक्षां मघल्या दळावर जास्त होणार आहे. तसेंच जादा नफ्यावरील वट्टुकुमामुळे सर्व कारखानदारांना सरकारकडे नफ्यापैकी बऱ्याच मोठ्या रकमा अनामत देवाव्या लागणार आहेत व त्या सव्याज परत मिळणार आहेत याचा परिणाम अंती कारखान्यांची आर्थिक मजबुती होण्याकडे होणार आहे. वस्त्रनियंत्रणाच्या हुकुमामुळे बाजारभावांत जी घसरगुंडी उढाली त्याबाबत एका प्रमुख गिरणीमालकानें, “यापुढें आम्ही सरकारचे बसुली कारकून म्हणून काम करण्याची जरूर उरली नाही” असे उद्गार काढले. यावरून भागीदारांना मिळणारे व्याजाला फार मोठा घका बसेल असे वाटत नाही. जर १९४१-४२ व १९४२-४३ या दोन वर्षांच्या व्याजाची सरासरी यापुढें मिळणें अगदी शक्य आहे असें घालें तर डार्मिग, कोहिनूर इत्यादिकांस ४ टक्के व अपोलो, स्वदेशी, स्वान इत्यादींना पांच टक्के करमाफ व्याज सुटेल. उत्तरोत्तर चलनवाढीमुळे व्याजाचे दर कमी होत जाणार असल्याने गुंतविणारास येवज्यावरच समाधान मानणें भाग आहे.

लोखंड व पोलादः—टाटा कं. नें मागील वर्षापेक्षां कमी व्याज जाहीर केले असले तरी, गुंतविणारास दुसरें कांहींच आकर्षण सांपडत नसल्याने, ऑर्डिनरी व डिफरेंडवर, अनुक्रमे ५॥ टक्के व ६॥ टक्के करमाफ व्याज चालू भावावर सुटत असल्याने, दोन्ही शेअर्स अनुक्रमे ४१२-४१५; २०५०-२०७५ या सीमेंट अगदी टिकून आहेत.

इतरः—हिंडुस्थान सरकारने नुकतेच ३ टक्के १९६३-६५ व ३ टक्के १९५३-५५ संरक्षण कर्ज काढण्याचें जाहीर केले आहे. जरी व्याज आकर्षक नसले तरी सेवत्या पैशाच्या वैपुल्यामुळे ती पुरेपूर उभारण्यास कोठलीच हरकत दिसत नाही. साडेतीन टक्क्यांचा भाव वरील उभारणीस अनुसरून ९४ वरून एकदम ९४॥ पर्यंत चढला आहे. तसेंच रिझर्व बँक इतके दिवस ३॥ टक्के रोखे वाटेल तितके ९४ च्या भावांत विकत होती, तें आतां थांबले आहे. तेव्हां ३॥ टक्क्यांचे भाव वर जाण्याचाच जास्त संभव आहे. सरकारी रोख्यांना अनुसरून बँका, विमा, रेल्वे व वीज यांच्या शेअर्सचे भावही साडेतीन टक्क्यांच्या पातळीत येऊन बसले आहेत व सरीददार ते बाहेर काढावयास तयार नसल्याने त्यांचे भाव चांगलेच मजबूत आहेत व यापुढेही राहतील.

सह्याद्री विमा कंपनी, लि., मासिक

वरील कंपनीने १९४२ साली १२,१२,८८१ रुपयांचे काम पुरे केले व त्याच्या ९२५ पॉलिसी दिल्या. १९४१ चे तत्सम आंकडे १०,२९,२२७ रुपयांचे काम व १०७९ पॉलिसी, असे होते. म्हणजे, कंपनीच्या कामांत सुमारे १७% वाढ झाली. विम्याच्या प्रत्येक पॉलिसीची सरासरी १९४१ साली ९५४ रुपये होती ती १९४२ साली १,३११ रुपये झाली. म्हणजे, कामांत सुमारे २ लक्ष रुपयांची वाढ होऊनहि नव्या पॉलिसीची संख्या गतसालापेक्षा १५४ नी कमी भरली. हप्त्यांचे उत्पन्न अहवालाचे वर्षी १,२५,९५२ रुपये झाले, म्हणजे त्यांत ३३% वाढ झाली. विमा साती फंडांत ४६% ची भर पडून तो १,१०,५७२ रु. झाला. कंपनीचे संपलेले भांडवल २ लक्ष रुपये झाले आहे. वसूल भांडवल ९७ हजार रुपयां आहे. विमा साती फंडावर ६.१७% व्याजाचा दर पडला आहे, तो अत्यंत अनुकूल असा आहे. गोवा प्रांतांत कंपनी रजिस्टर झाली असून मढगांव येथे तिचे प्रचार केंद्र उघडण्यांत आले आहे. कंपनीने अहवालाचे वर्षी प्राथमिक सर्व्हे, शेअरवर कमिशन आणि ऑर्गनायझेशन सर्व्हे ह्यांची ८,७३७ रुपयांची जिद्दीकडील बाब पूर्णपणे लिहून टाकली आहे, अहवालावरून कंपनीची प्रगति चांगल्या पायावर चालू आहे. असे दिसून येते. १९४१ अखेरच्या मूल्यमापनांत कंपनीला वाढावा उरला होता व त्यानंतरची ही प्रगति कंपनीचा भक्कमपणा वाढविण्यास सहायकारक होईल.

दुधाच्या भेसळीस बंदी

दुधाची भेसळ दोन प्रकारांनी करता येते. (१) त्यांत पाणी घालून व (२) त्यातील स्निग्ध द्रव्य काढून घेऊन. ह्यांपैकी दुधांत पाणी घालण्याचा प्रकार सर्वत्र आढळून येतो. दूध विकत घेणाराची त्यांत फसवणूक होतेच, परंतु असे पाणी मिसळणें घोव्याचेंहि असतें. हें पाणी सराब असणें अगदी शक्य आहे व त्याचेद्वारा रोगजंतूंचा फैलाव होणें संभवनीय आहे. चांगल्या दुधाचा किमान दर्जा निश्चित करण्यांत आलेला आहे, त्यावरून कोणतेंहि दूध भेसळ आहे किंवा नाही, हें सांगतां येतें. ह्यापेक्षा कनिष्ठ दर्जाचें दूध भेसळ असतें, हें स्पष्ट होतें. दुधांत १% पाणी घातलें तरी तें ओळखतां येण्याची व्यवस्था आतां झाली आहे व दुधांत थोडेंसुद्धा पाणी मिसळण्याची कायद्याने बंदी केलेली आहे. दूध विशेष सकेस असल्यास चांगल्या दुधाच्या किमान दर्जाइतकें तें होण्यापुरतेंसुद्धा पाणी घालणें बेकायदा आहे, असा हायकोर्टाचा निकाल लागलेला आहे.

अमेरिकेची संड-उसनवार मदत

अमेरिका संयुक्त राष्ट्रांना संड-उसनवार पद्धतीने प्रचंड प्रमाणावर सहाय्य करित आहे. त्यासंबंधांतील अगदी ताजे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत. मे, १९४३ मध्ये ह्या पद्धतीने ७९ कोटी डॉलर्सची मदत अमेरिकेने केली; ११ मार्च, १९४१ पासून ३१ मे, १९४३ अखेरच्या मदतीचा आकडा ११ अब्ज, ८९ कोटी डॉलर इतका झाला आहे. संड-उसनवार पद्धतीने अमेरिकेतून निर्गत होणाऱ्या मालापैकी २६% माल रशियाकडे जात आहे. १९४१ च्या अखेरस रशियाकडे माल जाण्यास प्रारंभ झाला. एप्रील १९४३ अखेरच्या निर्गतीपैकी ५२% माल दारूगोळ्यांचा आहे.

हैद्राबाद संस्थानाच्या अहवालातील निवडक माहिती

शेती:—

हैद्राबाद संस्थानातील लागवडीसाठी असलेले एकंदर क्षेत्र सुमारे २,१८,००,००० एकर आहे.

ज्यांना शेती आहे त्यांची संख्या अंदाजी १४,१८,००० आहे.

सुधारलेल्या जार्तीच्या पिकांसाठी एकंदर जमीन सुमारे ४,१७,००० एकर आहे. सुधारलेल्या विघाणांचा पुरवठा शेतकी सात्त्याकडून होत असतो.

संस्थानातील एकंदर सोसायट्या व त्यांचे सभासद यांची संख्या अनुक्रमे ४,५०० व १,७५,००० आहे व या सोसायट्यांचे कामचलाऊ भांडवल सुमारे ३ कोट रुपये आहे.

संस्थानांत १५,००० वर सभासद असलेल्या ग्रामोद्धार सोसायट्यांची संख्या १३० आहे.

औद्योगिक:—

संस्थानांत सुमारे ६५० कारखाने आहेत.

दरवर्षी २,४५,००,००० युनिट वीज तयार होते.

आठ जिल्हांच्या शहरी विद्युत्शक्तिपुरवठ्याची तरतूद झालेली आहे.

संस्थानांत कापडाच्या ६ गिरण्या असून तेथे प्रतिवर्षी सुमारे २॥ कोट पौंड सूत व ७ कोट वार कापड तयार होते.

'शहाबाद सिमेंट कंपनी' दरवर्षी १॥ लाख टन सिमेंट तयार करते.

दोन लाख टनांहून जास्त साखर प्रतिवर्षी संस्थानांत तयार होते.

संस्थानांत सुमारे १३ लाख टन कोळसा दरवर्षी निघतो.

संस्थानातील सिगारेटच्या कारखान्यांत दरवर्षी सुमारे १३३ कोट सिगारेट्स तयार होतात.

'डेकन मार्बल आणि मायनिंग कंपनी' प्रतिवर्षी ४५० टन संगमरवरी दगड खार्णातून काढीत असते.

गंगावती व जगत्याल तालुक्यांत अनुक्रमे अभ्रक व लोह या मौल्यवान धातू खार्णातून काढण्याचे लायसेन्स हैद्राबाद कन्स्ट्रक्शन कंपनीस देण्यांत आले आहे.

सरकारी खाती व जनता यांच्याकडून आलेल्या मालांच्या ६५० नमुन्यांचे पृथक्करण औद्योगिक प्रयोगशाळांतून करण्यांत आले.

हैद्राबाद संस्थानांत गुंड्यांचे २२ कारखाने आहेत.

'कोहिनूर ग्लास फॅक्टरीने' गेल्या वर्षी २५ लाख रुपये किमतीचा माल तयार केला.

'रोज बिस्कीट' कारखान्यांत गेल्या वर्षी तयार झालेल्या मालाची किंमत १॥ कोट रुपये होती.

हैद्राबाद संस्थानांत १३ आगकाड्यांचे कारखाने असून त्यांमध्ये प्रतिवर्षी ४,६२,००० टन आगकाड्यांच्या पेठ्या तयार होतात,

ब्रुवणवटणाची साधने:—

पब्लिक वर्क्स खात्याने तयार केलेल्या सडकांची लांबी ५,२२५ मैलांहून अधिक आहे.

बस सर्व्हिस चालत असलेल्या सडकांची लांबी ४,००० मैलापेक्षा जास्त आहे. चालू असलेल्या बसेस व टॉरीज्ची संख्या ३०० वर आहे.

हैद्राबाद संस्थानांत सुमारे १,४०० मैल लांबीचे रेल्वे रस्ते आहेत.

संस्थानांत जवळजवळ १,२०० पोस्ट ऑफिसेस आहेत. प्रतिवर्षी या पोस्टांतून ३॥ कोट पार्सलांचा बटवडा होतो. एकंदर १,२५,००,००० रुपयांच्या सुमारे ६॥ लाख मनिऑर्डरीचा व्यवहार या पोस्टांतून होतो.

दरवर्षी ६. ६३,००० किमतीची पोस्टाची साधी तिकीटें व ३,३५,००० रुपयांचे सर्व्हिस स्टॅम्प विकले जातात.

हैद्राबाद शहरांत व जिल्हांत मिळून सुमारे १,५०० टेलिफोन आहेत.

सन लाइफ ऑफ कॅनडा

एकूण चालू कामाचा आकडा ८०० कोटींवर गेला

दहा लक्षांपेक्षा अधिक विमेदारांच्या बचतीमुळे निर्माण झालेली सन लाइफ ऑफ कॅनडाची जिद्दी आता २,८६,८३,००,००० रुपयांपेक्षा अधिक झाली आहे, असे १९४२ च्या अहवालावरून दिसते. नवीन कामाचा आकडा १९४१ च्या आकड्यापेक्षा अधिक भरून तो ५५ कोटि रुपये एवढा भरला. कंपनीने संयुक्त राष्ट्रांच्या कर्जरोख्यांत ८० कोटि रुपये गुंतविलेले आहेत. सन लाइफने १९४२ साली प्रत्येक कामाच्या दिवशी सरासरीने ७ लक्ष रुपये विमेदारांस दिले, म्हणजे वार्षिक सरासरी २१ कोटि रुपयांपेक्षा जास्त झाली. कंपनीने तिच्या स्थापनेपासून आतापर्यंत अशा रीतीने ४१० कोटि रुपये वाटले आहेत. हप्त्यांचे उत्पन्न २० कोटि रु., गुंतविलेल्या रकमेवरील उत्पन्न १० कोटि रु., सर्व बाबींचे मिळून उत्पन्न ४६ कोटि रु., विमेदारांना वाटलेले ३ कोटि रु., भरलेला कर ७० लक्ष रु., वाढावा व कॅंटेन्जन्सी रिझर्व्ह १० कोटि रु., इत्यादि आकडे १९४२ च्या रिपोर्टांत आढळतात. कंपनीच्या एकूण जिद्दीपेक्षा ६२% रकम सरकारी व इतर रोख्यांत आहे.

मृत्यूंचे अनुकूल प्रमाण

कंपनीचे अध्यक्ष व मॅनेजिंग डायरेक्टर, मि. वुड हे विमेदारांस उद्देशून म्हणतात:— "आयुर्विम्याची बाढ हे चालू शतकातील सामाजिक प्रगतीचे एक महत्त्वाचे प्रतीक आहे. विमेदार व विमा कंपनी ह्यांचेमधील सहकारी स्वरूपाचे संबंध आता सर्वांस मान्य झालेले आहेत. प्रत्येक विमेदार हा विम्याचे व्यवसायांत सहभागी असतो. आयुर्विम्याने पिढ्यान्पिढ्या आपले महत्त्व व स्थैर्य सिद्ध केले आहे. सन लाइफला विमेदारांच्या मृत्यूबाबत अनुभव अपेक्षेपेक्षा चांगला आला, तो इतका की मृत्यूंचे प्रमाण १९४२ इतके कमी गेल्या दहा वर्षांत नव्हते. युद्धामुळे जादा क्लेम आले, त्यांस जागा करणे सर्वसाधारण विमेदारांच्या मृत्यूंच्या अल्प प्रमाणास सहज शक्य झाले. एकूण मृत्यूंच्या क्लेमसच्या मानाने युद्धजन्य क्लेमस आजवर २.८% पडले. हे प्रमाण फारच समाधानकारक आहे, कारण अपघातजन्य मृत्यूंचे प्रमाण मामुली काळांतहि ९% असते. युद्धाची पहिली तीन वर्षे ही मुख्यतः तयारीत व सिद्धतेत गेली आहेत व युद्ध जसे पेटे, त्या मानाने क्लेमसचे प्रमाण वाढे, हे दृष्टांत घेऊन कॅंटेन्जन्सी रिझर्व्हजमध्ये मोठ्या रकमा टाकण्याचे धोरण सन लाइफने प्रारंभापासूनच ठेवलेले आहे."

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उठाडाळी
- ४ सहकार

सधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, हरल प्रोडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, रुद्ररित, पुणे २.

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रुशाकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव थापावून विन-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विना
पॅलिसीच्या अर्तीत होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भरवा
लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:— श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित.
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

Studies in Agricultural Economics—Study No. 1

THE FARMER HIS WELFARE & WEALTH

BY

DR. M. G. BHAGAT, M. A., Ph. D.

WITH A FOREWORD BY

DEWAN BAHADUR

SIR T. VIJAYARAGHAVACHARYA,

K. B. E.

Price Rs. 10 nett

Personally I can honestly call this
book a fascinating study. It is so
true a picture of the country-side. I
congratulate the author on the result.

T. Vijayaraghavacharya.

Published by

THE CO-OPERATORS' BOOK DEPOT
Sir Vithaldas Thackersey Memorial Building
9 Bakehouse Lane, Fort, Bombay.